

ROMANIAN VERSIONS OF TENNESSEE WILLIAMS' PLAYS: NOTES ON TRANSLATING DIRECTIVE ACTS

Ana-Cristina Chirilă (Șerban), PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: This article examines specific translation strategies at work in the transfer of dramatic dialogue from English into Romanian. Based on micro-sequences extracted from translated versions of Tennessee Williams' plays, the paper sets out to illustrate the case of illocutionary value transfer in order to attain relevant equivalence standards. The focus of the analysis is on direct and indirect structures of directive speech acts (imperatives, future forms, modal instances of "will", repeated orders with a semiotic function in the dramatic discourse).

Keywords: dramatic dialogue, directive acts, imperative forms, indirect orders and requests, illocutionary value transfer.

Discursul dramatic este definit de un tip specific de „oralitate”, rezultată din îmbinarea trăsăturilor mimetic conversaționale cu trăsăturile textuale ale dialogului literar. Piesa de teatru este considerată o formă tradițională de discurs vorbit în formă scrisă, în care, spre diferență de alte discursuri literare, dialogul reprezintă principalul mediu de comunicare și se constituie în discurs activ (menit să fie pus în scenă). Aceste trăsături converg spre problema generală a autenticității în redarea vorbirii în teatru, devenită provocare majoră în cazul traducerii discursului dramatic. Aspectele care țin de captarea naturaleții stilului vorbit sau a expresivității discursului vorbit în traducerea de teatru variază de la traducerea interjecțiilor sau a particulelor discursive la transpunerea fenomenelor sintactice de elipsă sau de suspensie și la păstrarea forței ilocuționare a enunțurilor sau a secvențelor dialogale. Acestea fac obiectul unei analize microtextuale pe care o aplicăm, în cadrul unui studiu extins, unui corpus constituit din piese de teatru în limba engleză, aparținând dramaturgului american Tennessee Williams, și din versiunile lor de traducere în limba română. Prezentul articol restrânge aria de analiză la problematica transpunerii interlingvistice a actelor de vorbire, ca unități conversaționale minimale, urmărind strategii și tehnici specifice aplicate în traducerea actelor directive într-un singur text-țintă¹.

Pertinența analizei și considerente metodologice

Analiza problemelor pe care actele de vorbire (*speech acts*) le implică în cadrul traducerii unor texte dramatice presupune, mai întâi, luarea în discuție a a pertinentei unui astfel de demers. Ne întrebăm, în primă instanță, în ce măsură se pot aplica teoriile lui Austin și ale lui Searle discursului dramatic și traducerilor acestuia. Ceea ce pare a justifica tratarea textului literar prin moduri de reflecție și instrumente de analiză destinate limbii este însăși recunoașterea implicită a dimensiunii dialogice a operei literare, care se dovedește cu atât mai complexă în teatru. Demersul se recomandă ca unul legitim „dacă vedem în discursul literar un fel de metagen ce presupune existența unui ritual specific și a unor condiții de reușită” specifice (Mainueneau, 2007: 28). Argumente similare sunt formulate de Liliانا Ionescu Ruxăndoiu atunci când definește pragmatic *literaritatea* în raport cu „o structură particulară a situației de comunicare, caracterizată prin faptul că, pe fundalul general al relației de bază E – R – concretizată ca relație între scriitor și cititor(i) - , se grefează alte relații, care decurg din condiția de mimesis a literaturii sau din cerințele anumitor genuri ori specii (1991: 31). Considerăm just, în consecință, să ne preocupăm problema modului în care acest tip de discurs literar implică ilocuționaritatea și, apoi, tehnicile prin care astfel de modalități sunt transpuse în traducere.

¹ Textul-sursă, abreviat TS, reprezintă piesa *The Glass Menagerie*, inclusă în antologia Tennessee Williams, *Plays 1937 – 1955*, New York, The Library of America, 2000. Versiunea românească (TT) este traducerea Andei Boldur, cuprinsă în volumul *Tennessee Williams, Teatru* (1978).

Un al doilea aspect pregătit al analizei ține de stabilirea criteriilor de observare și de inventariere care să servească în identificarea unităților relevante (din textul-sursă) sub aspectul acțional al utilizării limbii. O analiză a traducerilor sub aspectul actelor de vorbire pornește logic de la întrebări legate de felul în care se actualizează lingvistic aceste unități comunicative. Premisa este că limbile naturale dispun de structuri sintactice specializate care, alături de elemente prozodice precum intonația, semnalizează valoarea ilocuționară a enunțului (scopul comunicativ). Pe de altă parte, asistăm la realizări indirecte, ne-prototipice ale actelor sau la lipsa unor mărci formale specifice și la particularități structurale ale enunțului, care poate fi format dintr-una sau mai multe propoziții, din propoziții eliptice, din porțiuni de propoziții. Lipsa unei relații directe între actul de vorbire și structurile sintactice care le construiesc prezintă traducerii un caz interesant, în sensul în care aceasta relevă, într-un mod ideal, „cum să faci” același lucru nu doar folosind cuvinte din sisteme lingvistice diferite ci cu structuri morfologice, sintactice și prozodice activate și configurate diferit în formularea unui enunț. Putem spune că reușita traducerii - ca act de vorbire interpretativ – depinde de măsura în care aceasta percepe și redă modul în care personajele acționează asupra celuilalt prin cuvinte în interiorul lumii dramatice construite.

Pe de altă parte, ținem cont că dincolo de diversele actualizări morfo-sintactice și lexicale specifice, *valorile ilocuționare* care definesc actele de limbaj rezultă dintr-un un conglomerat de *condiții de reușită* înscrise în cadrul sau contextul comunicativ. Dificultatea analizei la nivelul discursului selectat se relevă, încă o dată, din perspectiva *performabilității* textului dramatic. Reprezentația dramatică asigură concretizarea condițiilor enunțării și prin aceasta desăvârșirea discursului și sub aspectul valorilor ilocuționare: semnele sistemului teatral (elemente paraverbale, unități kinetice) se constituie în indicatori ai modului și ai forței ilocuționare, prin care spectatorului îi este comunicată rețeaua de intenții, scopuri și motivații ce constituie piesa. În consecință, abordarea textuală nu permite o analiză exhaustivă a sistemului ilocuționar care construiește o piesă. În studiul nostru, folosirea surselor semiotice precum versiunile românești de teatru radiofonic reprezintă încercări de asigurarea demersului relevanță deplină, cel puțin pe palierul sistemului paraverbal. Așa cum demonstrează însă Elam (1980) și Serpieri (2001), analiza unităților deictic-performative în textul dramatic rămâne un model pertinent de abordare semiotică și comunicativă a teatrului, în condițiile în care construcția dialogului și textul didascalic oferă la fel de multe indicii ale *performativității*. În astfel de abordări, analiza actelor de vorbire reprezintă axa lecturii hermeneutice a textului dramatic. Pe palierul traducerii, aceasta vizează atât traducătorul ca receptor de gradul unu cât și lectorul sau spectatorul ca receptor de gradul doi. Metodologia impune o clasificare adecvată a actelor ilocuționare.

Taxinomia lui Searle (1976)² constituie un aparat metodologic util, care ne ajută să evaluăm gradul de echivalență atins de traduceri în redarea valorilor ilocuționare ale unor enunțuri extrase din textul dramatic. Nu ignorăm însă nici mult mai actualele teze interacționiste care semnalează faptul că actele ilocuționare nu reprezintă entități izolate, detașate de contextul comunicării și al înșiruirii discursive în care sunt produse.

Actele directive

În clasificarea propusă de J. Searle (1976: 12), scopul ilocuționar al actelor directive rezidă în încercarea vorbitorului de a determina alocutorul să acționeze într-un anumit fel, scop manifestat cu intensitate variabilă: forța de manifestare a încercării nuanțează valoarea ilocuționară (de la încercări modeste cum sunt invitațiile la încercări insistente cum sunt ordinele. Actele directive sunt reprezentate în corpus prin forme de realizare directe (enunțuri imperative, structurate sau nestructurate) dar și prin forme indirecte, prin enunțuri asertive, interogative sau expresive (formule

² Dovada aplicabilității taxinomialii la nivelul discursului dramatic este oferită de teza care fundamentează modelul de segmentare deictic-performativă a textului dramatic: „Characters speak in many ways: they ask, answer, imply, simulate, declare, allude, narrate, anticipate further acts, presume, pretend, command etc., and in doing this they address each other, or refer to objects of the stage, or to the audience. Therefore, we can divide the seemingly incessant flow of their speeches into several units according to the character’s deictic-performative orientations, which correspond to the shifting of their spatial and locutionary attitudes (Serpieri, 2001: 2).

indirecte convenționale sau non-convenționale). Manifestarea scopului ilocuționar acoperă valori variate³: ordin, comandă, îndemn, cerere, rugămintă, invitație, întrebare, urare, imprecăție, interdicție (atunci când se realizează prin forme negative), intenția comunicativă a locutorului fiind recunoscută, de fiecare dată, ca aceea de a schimba o stare de fapt din lumea reală.

Prezenta analiză vizează probleme de traducere a actelor directive prin care personajul-locutor solicită alocutorului realizarea unor *acțiuni non-verbale*. Textele-sursă manifestă o slabă reprezentare a verbelor care denotă acte membre ale acestei categorii (după Searle: *ask, order, command, request, beg, plead, pray, entreat, invite, permit, advise* dar și câteva din „comportamentalele” (*behavitives*) lui Austin precum *dare, defy, challenge*). În aceste condiții, prima provocare a traducerii este evaluarea corectă a valorii ilocuționare (etapă inferențială constând în percepție și comprehensiune a intenției emițătorului), raportate nu doar la scopul directiv ci și la diversele condiții de manifestare a acestuia.

În textele corpusului, o mare pondere a enunțurilor directive sunt organizate sintactic sub formă de propoziții principale independente, modul verbal cel mai frecvent folosit atât în textele-sursă cât și în textele-țintă fiind *imperativul* (în sensul în care structurile directe prototipice din limba-țintă sunt, în multe instanțe, traduse prin forme corespondente din sistemul-sursă). Acesta apare însă în diverse tipare sintactice și contexte verbale originale, care, în mod evident, pot fi supuse restructurării prin traducere. Oferim aici câteva exemple de configurări sintactice ale acestei forme verbale în textele-sursă. Varianta de traducere este oferită doar în instanțele în care aceasta păstrează imperativul (cu eventuale modificări ale tiparului sintactic):

- forme nude: **Stop!** („**Oprîți-vă!**”);
- forme simple negative: „**Don’t speak!**” (**Nu-mi spuneți nimic, Nu-mi vorbiți!**);
- imperative repetate: **Hush! Hush!** (**Taci, taci,...**);
- forme coordonate: „**stop putting on and tell me some things**”(„**încetează** cu stilul ăsta telegrafic **și explică-mi** mai pe larg”); „**Rise and Shine!**”(redate uneori prin expansiune și explicitare: „**Răsari și strălucește, mândru soare!**”);
- imperative cu subiect:
 1. cu valoare de desemnare/identificare a persoanei selectate de locutor pentru îndeplinirea actului - „**you answer the door!**”(„**răspunde tu!**”);
 2. cu funcție de intensificare a valorii directive (ordin): „**You come right back in!**”; „**don’t you move** from that chair!”(în forme negative);
- imperative cu complemente indirecte: „**Speak to Mother!**”(vorbește-i); „**tell me some things**”(**explică-mi** mai pe larg);
- imperative cu complemente directe: **Comb your hair!** (redate uneori prin expansiune: „**Fă-mi plăcerea și piaptănă-te!**”);
- forme cu compliniri lexicalizate (de obicei, structurate în propoziții subordonate temporale, păstrate sau reduse la părți de propoziție): **sit down and compose yourself** till they come („**stai jos și liniștește-te** până la venirea lor”); „**Stay here** till this talk is finished”(„**Stai** aici până isprăvesc de vorbit cu tine”);
- imperative cu interjecții injonctive: „**Now you answer it!**”(transpuse în formule performative: „**Te rog răspunde!**”); ocurențe frecvente ale acestui tipar pot fi identificate mai curând la nivelul soluțiilor traductive oblice: „**Hai, prostufo, pregătește-te** să-ți primești curtezanul”(„**Fuss, fuss – silliness! – over a gentleman caller!**”);
- imperative cu interjecții expresive: „**For heaven’s sake, stop putting on and tell me some things, will you?**”(„**Pentru numele lui Dumnezeu, încetează** cu stilul ăsta telegrafic **și explică-mi** mai pe larg”);
- imperative cu vocativ:

³ Kerbrat-Orecchioni (2005) reunește aceste valori sub termenul cuprinzător „demande”, categorie constituită din întrebări (*questions, demande d’un dire*) și solicitări („*requêtes/requests, demande d’un faire*). Depășind considerații ce țin exclusiv de intenționalitatea locutorului (Searle) și abordând o perspectivă interacționistă, Kerbrat-Orecchioni identifică drept element comun al acestei subclase directive caracterul „amenințător” al actelor în sensul încălcării teritoriului alocutorului: „la requête este un acte incursif”(2005: 98).

1. redat literal, cu păstrarea poziției sau re-poziționat sintactic: „**Honey, don't push** with your fingers” („**Nu împinge** mîncarea cu degetele, **puile**”); **Tom, speak** to mother (**Tom**, te rog **vorbește-i**);
2. modulat semantic: „**Resume** your seat, **little sister**” („Așeză-te la loc, Laura!”);
3. modulat semantic prin reducere: „**Laura Wingfield, you march** right to that door!” (**Laura**, te rog **deschide**) ; „**Come back** here, **Tom Wingfield!**” (Tom, **vino** aici!);
4. omis: „**Eat** food leisurely, **son...**” („**mănâncă** pe îndelete”).

Expunerea comparativă a vizat, până în acest punct al analizei, realizări directe ale actelor directive prin formele prototipice ale imperativului. În ambele sisteme ale corpusului există, însă, și numeroase *realizări indirecte* ale actelor de tip directiv⁴. Texte-sursă și textele-țintă împrumutate din cele două limbi atît forme convenționale (precum realizarea rugămintilor sau a sugestiilor prin întrebări) cât și forme conversaționale locale. Am selectat drept cazuri interesante pentru ilustrarea strategiilor traductive secvențele care prezintă realizări directive indirecte cu structură asertivă. Kerbrat-Orecchioni (2005: 99) identifică trei tipuri esențiale de realizare asertivă a directivelor:

1. afirmarea *dorinței* locutorului, care se traduce, în opinia noastră, prin specificarea condiției de sinceritate de către locutor (*wish*, la Searle);

Acest tip de act indirect este descris de orientarea sa esențială spre locutor – *self-oriented* (Kerbrat-Orecchioni, 2005: 101). Cele două sisteme ale corpusului prezintă structuri corespondente, construite pe formele de indicativ (rezultând în formule insistente) sau cele de condițional (formule atenuate) ale modalizatorilor lexicali de tip *to want/ to wish/ to like/ to hope* -, „a vrea”, „a dori”, „a-i plăcea”, „a spera”. După cum vom evidenția și în cadrul analizei rugămintilor, structurile *modalității deziderative* constituie, astfel, mijloace esențiale de realizare indirectă a actului directiv, pe care traducătorii aleg, în cele mai multe instanțe, să le redea prin strategii directe.

Amanda: (1) Resume your seat, little sister – (2) I want you to stay fresh and pretty for gentlemen callers!	Nu, nu , așeză-te la loc. Cînd au să-ți vină pețitorii, vreau să fii proaspătă și frumoasă.
Enunțul (1) marchează un act direct, a cărui valoare pozitivă, de ofertă (semnalizată în original de elementul alocutiv expresiv), este redată stilistic prin auto-repetiția profrazei negative. Asigurând păstrarea mărcii atitudinii volitive, varianta de traducere a enunțului (2) operează restructurări sintactice: construcția englezească modalizator+complement direct+infinitiv este reformulată modalizator+conjunctiv. De altfel, conjunctivul formulează în structurile românești de acest tip acțiunea pe care locutorul o dorește a fi performată de alocutor, în timp ce, în construcțiile sistemului sursă, aceasta poate fi specificată prin infinitiv sau subjonctiv (v. <i>infra</i> , enunțurile cu <i>wish</i> , traduse prin formule de tip „rugăminte”).	

2. afirmarea unei *obligații*, pe care noi o reformulăm ca expresie a *modalității deontice obiective*, propriu-zise;

Astfel de structuri indirecte construiesc formule directive insistente („caractere brutal”, la Kerbrat-Orecchioni) frecvent asociate cu morfeme care semnalează nuanța de „urgență” sau de „nerăbdare” (numiți de același cercetător „procédés aggravateurs”), ca în exemplul următor : (TS1) **You really must** come to the table. / (TT1) **Trebuie nepărat** să vii la masă.

3. constatarea unei stări de fapt (raportate la realizarea sau nerealizarea unei acțiuni).

Textul-sursă al piesei *The Glass Managerie* oferă varii structuri de actualizare pentru acest tip de act directiv în intervențiile Amandei. Am ales să nu le redăm în enunțuri izolate ci integrate în tranzații (cu structură simbolic repetitivă) care se dovedesc relevante din mai multe perspective ale analizei: întrepătrunderea formulilor de tip „constatare” cu expresii de tip deontic, formularea replicilor reactive la acte directive indirecte, iar din perspectiva traducerii, variația strategiilor, care pot fi:

A. directe

⁴ Susan Ervin-Tripp, autoarea unuia dintre cele mai influente studii pragmatice a directivelor, explică motivațiile pragmatice ale frecvențelor structurării indirecte ale acestor acte: „they impose on others, so that they lead speakers to conceal intent” (1981: 195).

- a. redare de act indirect prin act indirect, cu structuri corespondente din sistemul țintă, ca în „We can't say grace until you come” – „Nu putem spune rugăciunea până nu vii”(verb modal);
- b. redare act indirect - act indirect, prin alte structuri cu valori similare din limba sursă : „We can't say grace until you come” – „Nu începem masa până nu vii și tu”(verb modal – indicativ prezent);
- c. redare act indirect - act indirect, prin tipuri de enunțuri diferite: „You're not excused from the table” – „Cine ți-a dat voie să te ridici de la masă?”(enunț asertiv – enunț interogativ);
B. oblice
- a. redare a actului indirect prin act direct (realizat prin structuri imperative): „You're keeping us waiting” – „Nu ne face să așteptăm”; Tom? – Tom!.

TS	TT
Amanda: (calling) Tom? Tom: Yes, Mother. A: We can't say grace until you come to the table! [act directiv indirect, ordin atenuat]	A (strigând) : Tom! (1) T: Da, mamă. (2) A: Nu începem masa până nu vii și tu. (3)
Traducerea interpretează adecvat valoarea ilocuționară însă conferă caracter superior de „insistență” prin mijloace de redare directă (1) sau structuri indirecte ne-atenuate (3). Traducerea literală ar fi fost mai relevantă și din perspectivă stilistică: enunțul „Nu putem spune rugăciunea până nu vii și tu”este reluat integral într-o secvență ulterioară, în adresarea către Laura.	
A: Laura? Oh, Laura! L: Yes, Mother. A: You really must come to the table. We won't be seated until you come to the table! A: You're keeping us waiting , honey. We can't say grace until you come to the table!	A: Laura, Laura! L : Da, mamă. A: Trebuie nepărat să vii la masă. Nu ne așezăm până nu vii și tu. A: Nu ne face să așteptăm, draga mea. Nu putem spune rugăciunea până nu vii și tu.
Amanda: ...(1) you will come to the table. (2) You will not be excused . [adresat Laurei]	Amanda: ... vei veni la masă și gata . Nici nu admit să nu vii .
Formulele indirecte ale ordinul restrictiv (2) se repetă în discursul Amandei. În TS, acestea sugerează clișee verbale, indiciale pentru valori obesesiv reiterate. Forța ilocuționară a intervenției (de tip inițiativ) originale este construită pe valorile auxiliarului <i>will</i> în asociere cu o parafrază modală aparținând registrului formal al limbii (valoare negativă de acordare a <i>permisiunii</i> – subclasă directivă la Searle, cu nuanțe deontice subiective manifestate prescriptiv: „nu voi permite să nu vii”).	Intensitatea manifestării scopului ilocuționar este redată prin compensare în traducere: mărci ale negației (<i>nici, nu</i>) și elemente directive suplimentare (profraza <i>gata</i>) asigură co-textul verbului corespondent structurii modale din original (<i>a admite – a permite</i>).

În limba engleză, ca și în limba română, formele verbale afirmative de *mod indicativ, timp viitor*, la persoana a II-a, singular sau plural, suplinesc forța ilocuționară a imperativului: intenția de a-l face pe alocutor să acționeze în sensul specificat de conținutul propozițional este implicită în asocierea alocutorului cu o acțiune viitoare, față de care locutorul se angajează sub aspectul certitudinii. De altfel, conținutul propozițional al actului directiv este construit pe schema fundamentală conform căreia „alocutorul realizează o acțiune viitoare” : „The propositional content

is always that the hearer H does some future action A” (Searle, 1976: 12). Acest tip de rațiuni pragmatice justifică încadrarea enunțurilor realizate prin structuri verbale la modul indicativ, timpul viitor în categoria enunțurilor imperative (Nagy, 2002: 43). Pe de altă parte, Kerbrat-Orecchioni (2005: 102) include astfel de structuri în formele de realizare indirectă a „solicitării” directive, considerând că ele ilustrează cazul tropilor ilocuționari („tropes illocutoires”): ordine deghizate în aserțiuni, care rețin totuși o forță ilocuționară comparabilă cu cea a structurilor directe. Textele-sursă exploatează, în acest sens, valorile modale suplimentare ale auxiliarului *will*, care acoperă un registru variat de nuanțe: predicție bazată pe certitudine (*prediction, expression of certainty*), expresie volitivă accentuată (*willingness, determination* - în forma pozitivă, *refusal* - în forma negativă), indicială - în astfel de instanțe directive - pentru dorința vorbitorului de a schimba o stare de fapt din lumea reală (condiția de sinceritate a actului directiv).

Înfruntările enunțiative care constituie substanța acțiunii dramatice din *Menajeria de sticlă* sunt construite, în marea lor pondere, din replici inițiative directive ale Amandei și intervenții reactive ale celorlalte personaje. Secvențele dialogale precum cea redată mai jos demonstrează forța ilocuționară a expresiilor viitorului în succesiunea de acte directive (acestea fiind intercalate cu formele imperativului). Identificând identitatea scopului și a intensității ilocuționare, versiunea de traducere recurge adecvat la soluția viitorului II - formă specifică limbii vorbite, atât pentru structurile imperative cât și pentru formele de indicativ-viitor.

TS Tom: I don't want to hear any more! (...) ... Amanda: You will hear more, you- T: No, I won't hear more, I'm going out! A: You come right back in - [formă imperativă, restricție a actului precedent enunțat de alocutor prin construcție antitetică: <i>go out - come in</i>]	TT T: Nu vreau să mai aud nimic. Ai să mă ascuți până la sfârșit... N-am să mai ascult nimic: plec! Ba ai să rămâi!.... !.... [opoziția simetrică este reformulată: întrucât la nivelul mijloacelor lexicale este păstrată o singură marcă semantică a antitezei (<i>plec - rămâi</i>) valoarea este intensificată prin construcția adversativă cu formă verbală de viitor].
Valoarea directivă imprimată de forma de viitor este intensificată uneori prin mijloace sintactice suplimentare: forma alocutivă este asociată fenomenelor precum scindarea (păstrată în traducere). Elementul adresativ constituie, încă o dată, o provocare, modulația operată prin traducere afectând intensitatea manifestării scopului ilocuționar. În actul original, nuanța de ordin dată de structurile morfo-sintactice este atenuată de utilizarea alocutivă a unui substantiv comun desemnând relația de rudenie (aici, în adresare substitutivă, Amanda preluând termenul folosit de Tom pentru a i se adresa surorii). Asociată nuanței afective pe care versiunea de traducere o păstrează prin vocativul diminutival este implicita notă de cochetărie (derivată din obsedanta nostalgie a tinereții) care rămâne neexprimată în TT. Mai mult, implicând o relație de egalitate, termenul echivalent (eventual, în varianta derivată, <i>surioară</i>) ar înlătura nuanța de ordin (dată de condescendentul <i>fetișo</i>) și ar confirma valoarea pozitivă de îndemn (specificată în indicația scenică).	
A: Girls that aren't cut out for business careers usually wind up married to some nice man (<i>gets up with a spark of revival</i>) Sister, that's what you'll do! (construcție scindată)	Fetele care nu sînt născute pentru a-și face o carieră, sfîrșesc de obicei prin a se mărita cu un bărbat bine. (<i>Se ridică cu o privire înviorată</i>) Și asta, fetișo, ai s-o faci și tu.

Forța directiv-restrictivă a construcțiilor cu auxiliarul englezesc *will* necesită uneori soluții traductive inspirate așa cum sunt structurile indirecte cu sintaxă expresivă. Anda Boldur recurge la astfel de strategii pentru a reda obstinația cu care Amanda se agață de ideea salvatoare a unui „pețitor” pentru fiica sa infirmă, Laura.⁵

⁵ Semnificațiile simbolice ale acestui leitmotiv din sistemul verbal al piesei (formulat în termeni subiectivi, specifici discursului Amandei, *the gentleman caller*) sunt decodate în monologul meta-ficțional din Actul I,

Tom: If you're going to make such a fuss, I'll call it off, I'll tell him not to come!	T: Dacă faci atâta caz, contramandez invitația și gata!
TS speculează registrul variat al funcțiilor auxiliarului <i>will</i> și folosește în replica de inițiere valoarea sa de <i>amenințare</i> , convertită în enunțul reactiv în ordin restrictiv.	TT optează adecvat pentru redarea forței amenințării prin reducerea mărcilor verbale la o singură formă de indicativ prezent, intensificată prin structura expresivă <i>și gata!</i> ; perechea de adiacență se construiește prin asocierea unei alte formule exclamative în enunțul următor.
Amanda: You certainly won't do anything of the kind. Nothing offends people worse than broken engagements.	A: Ferească Dumnezeu. Nimic nu jignește mai mult decât o invitație contramandată.

În structurile interogative ale textelor-sursă, auxiliarul modal *will* construiește acte indirecte de tip cerere (*request*) sau rugămintă (*plea – urgent, expressive request*). Autorul face uz de diversele posibilități de formulare interogativă a cererii în limba engleză (întrebări totale - *open questions*, întrebări scurte de confirmare – *tag questions*) pentru a semnala apelurile unor personaje locutoare la voința alocutorilor de a întreprinde o acțiune (structurile alternative, folosind forma de condițional *would* sau verbul modal *can/could*). Sistemul-țintă prezintă structuri corespondente orientate spre alocutor (*other-oriented*)⁶ construite pe formele de indicativ sau cele de condițional ale modalizatorilor lexicali „a vrea” sau „a putea”(Vrei/Poți să...). Cu toate acestea, rațiuni de echivalență pragmatică (care țin, de cele mai multe ori, de aspecte ale înlănțuirii discursive sau de particularitățile genului discursiv – expresivitatea literară) determină traducătorii să adopte strategii oblice (indirecte).

Amanda: (1) Son, will you do me a favour? Tom: (2) What? A: (3) Comb your hair!	Tom, pot să te rog ceva? Ce anume? Fă-mi plăcerea și piaptână-te.
Traducătorul percepe nevoia echivalării unei strategii conversaționale, prin care valoarea unui act directiv este <i>intensificată</i> (în condiții de relativă încălcare a maximei cantității, întrucât conținutul banal al solicitării nu justifică risipa de mijloace). Expresia exagerării – simbolică pentru abuzul directiv performant de Amanda pe parcursul întregii piese – este, în TT, o structură perifrastică cu calități expresive („a face cuiva plăcerea”, sinonimă cu „a face cuiva o favoare”). Repoziționarea acesteia în enunțul (3) permite inserarea în enunțul cu funcție de pre-secvență a unei mărci suplimentare a valorii ilocuționare (expansiune prin verbul „a ruga”, inserat într-o structură supusă modulației din punct de vedere al orientării: <i>self-oriented</i> , în timp ce structura originală este de tip <i>other-oriented</i>). Găsim dovada echivalenței pragmatice în conținutul reformulat al intervenția integrale: <i>Pot să te rog (Vrei –Will you) să –mi faci plăcerea (să-mi faci favoarea - do me a favour) de a te piaptâna (comb your hair).</i>	

Restructurările sintactice se impun cu atât mai mult în enunțurile în care formele imperative sunt asociate *întrebărilor de confirmare*. În cazul celor din urmă, funcția discursivă vizează nu doar solicitarea unui răspuns (prim nivel de manifestare a valorii directive) ci și intensificarea valorii ilocuționare a rugăminții (funcționând, în termenii lui Searle, ca element de intensificare a prezentării

Scena I, atribuit personajului-narator, Tom Wingfield: „he is the long-delayed but always expected something that we live for” (TS).

⁶ Opoziția între formule directive indirecte de tip interogativ (Vrei/Poți să...), orientate spre alocutor – *other-oriented*, și formule directive indirecte cu structură asertivă (Vreau/Aș vrea ca...), orientate spre locutor – *self-oriented*, este exemplificată de Kerbrat-Orecchioni (2005: 101) prin structuri corespondente din limba franceză.

scopului ilocuționar). În cele două sisteme ale corpusului, structurile care îndeplinesc astfel de funcții au comportamente sintactice diferite, influențând configurarea enunțurilor în care sunt integrate.

Amanda: Do what I asked you, will you, will you, Tom? În structurile limbii sursă, procedeul numit <i>tagging</i> presupune reluarea – în structura interogativă scurtă - a valorii actului performat în enunțul precedent prin auxiliarul modului și timpului verbului predicativ. Tocmai acest mecanism pragmatic de interpretare a valorii ilocuționare recomandă folosirea verbului modal <i>will</i> pentru întrebări de confirmare/reluare a enunțurilor imperative (aici în formă auto-repetată). Procedeul permite reluarea și intensificarea unei ilocuțiuni plasate la distanță în co-text. În cadrul unei tranzacții unice, mama își roagă fiul să găsească un pețitor pentru sora infirmă („find one that’s clean-living ...and ask him out for sister”). După încă un schimb de clarificare, actul directiv este reluat printr-o serie de enunțuri interogative repetate: Amanda: Will you? (<i>He opens door.</i>) A(<i>Imploringly</i>): Will you? (<i>He starts down</i>) A: Will you? Will you, dear?	Ai să faci ce te-am rugat , nu-i așa, Tom? Forma de viitor a indicativului este soluția traductivă prin care strategia conversațională și mecanismul de intensificare ilocuționară (prin enunț interogativ de confirmare) poate fi păstrat (chiar și în condiții de ocurență redusă). Strategia de redare directă (Fă ce te-am rugat, vrei Tom? – Fă ce te-am rugat, da, Tom?) ar fi înregistrat pierderi de efecte stilistice. Structura de bază a tranzacției în versiunea românească rămâne imperativă („găsește unul simpatic care duce o viață liniștită ...și invită-l pe la noi”). Reluarea acesteia după schimbul de clarificare este posibilă doar prin (1) expansiune (prin inserarea construcției anaforice – <i>ai s-o faci</i>). Acestei structuri asertive îi poate fi asociată secvența interogativă de confirmare, care, în condiții de proximitate discursivă, poate fi auto-repetată, în formă izolată. Totuși, sacrificând structura (efectele stilistice ale <i>refrenului</i> în <i>crescendo</i> din original), traducătoarea preferă să redea efectul amplificator prin reluarea forței ilocuționare (ultimele două ocurențe ale enunțului <i>will you</i> fiind echivalate printr-formulă performativă asociată unei forme imperative). A: Ai s-o faci, nu-i așa? <i>Tom deschide ușa.</i> A: (<i>Pe un ton rugător</i>) Nu-i așa, Tom? <i>El începe să coboare.</i> A: Te rog, spune că da.

Formulele performative directive de tip *rugămintă* sunt soluții traductive frecvent adoptate de traducătorii lui Williams. Acestea echivalează relevant (produc efecte contextuale similare, presupunând eforturi de decodare egale) structuri-sursă directe (imperative urmate de formulă a rugăminții) dar și structuri indirecte care exploatează mărcile lexicale sau morfologice ale modalității volitive în limba engleză (*to wish* în structuri cu modul subjonctiv, verbul modal *will*). Exemplele oferite ilustrează posibile cazuri de transpunere a unui act indirect (TS) în act direct (TT), în condiții de echivalență pragmatică (1).

(1) Laura: Mother, I wish that you would tell me what’s happened! (2) Laura: (...) Tom, speak to Mother this morning. Please, please⁷....	Mamă, te rog, spune-mi ce s-a întâmplat. Tom, te implor, vorbește-i în dimineața asta. Tom, te rog...te rog!

⁷ Remarcăm diferențe structurale la nivelul perechii de corespondență interlingvistică *please – te rog*. Structura românească este constituită din performativul *a ruga*, în forma imperativă cu clitic preverbal. Structura englezească este formulă prototipică a rugăminții, redusă din construcția „may it please you to ...”; „if it may please you...” (după formula franceză „s’il te plaît”), în care verbul *to please* semnifică „a face plăcere” (din „plaisir” – franceza veche < latinescul „placere”). Verbele performative pentru directivele de tip rugămintă sunt *to ask, to beg, to request, to pray*.

Traducerea Andei Boldur demonstrează că textele-țintă pot echivala valori globale ale macro-actelor de vorbire aparținând textului-sursă chiar și în condiții de inevitabilă entropie sau deviere accidentală la nivelul unor enunțuri componente. Se poate aprecia că soluțiile traducătoarei probează un grad ridicat de echivalență pragmatică prin păstrarea orientării fundamentale a seriilor de ilocuțiuni care constituie acțiunea dramatică. Analiza noastră relevă o multitudine de strategii de redare creative și pertinente, incluzând transpuneri ale structurilor indirecte în acte directe, compensări ale forței ilocuționare (redată în original prin structuri morfo-sintactice specifice) prin modalizatori lexicali sau prin modulații semantice.

În concluzie, opinăm că păstrarea orientării și dinamicii ilocuționare a dialogului teatral dă măsura echivalenței pragmatice în traducere. Analiza întreprinsă de noi nu a avut ca unic scop evaluarea gradului de echivalență înregistrat de textele-sursă. Ne-a interesat în egală măsură evidențierea comparativă a posibilităților sistemice și apoi, a mecanismelor de selecție operate de traducător (la nivelul conținuturilor propoziționale) în construirea unor enunțuri și a unor macro-acte echivalente.

Bibliografie:

Austin, J.L., 2003. *Cum să faci lucruri cu vorbe* [1962], traducere de Sorana Corneanu, prefață de Vlad Alexandrescu, Pitești, Paralela 45.

Elam, Keir, 1980. *The Semiotics of Theatre and Drama*, Londra, Methuen.

Ervin-Tripp, Susan, 1981. „How to make and understand a request”, în Herman Parret, Marina Sbisà,

Jef Verschueren, *Possibilities and Limitations of Pragmatics*, John Benjamins Publishing.

Ionescu Ruxăndoiu, Liliana, 1991. *Narațiune și dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar*, București, Editura Academiei Române.

Kerbrat-Orecchioni, Catherine, 2005, *Les actes de langage dans le discours: théorie et fonctionnement*, Paris, Nathan.

Maigueneau, Dominique, 2007. *Pramatică pentru discursul literar: enunțarea literară* (trad.de Raluca-Nicoleta Balațchi), Iași, Institutul European.

Nagy, Rodica, 2002. *Sintaxa limbii române actuale*, vol. I, Editura Universității Suceava.

Searle, John, 1976. *A classification of Illocutionary Acts*, în *Language in Society*, Vol.5, No.1 (April,

1976), Cambridge University Press, pp. 1-23.

Searle, John, 1978. *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge University Press (ediția a VII-a).

Serpieri, Alessandro, 2001. “Translation and performance”, <http://pages.unibas.ch>, accesat la 18.02.2011.

Corpus de studiu:

Williams, Tennessee, 1978. *Teatru*, Bucuresti, Editura Univers.

Williams, Tennessee, 2000. *Plays 1937 – 1955*, New York, The Library of America.

ACKNOWLEDGMENT: This paper was supported by the project „Sustainable performance in doctoral and post-doctoral research PERFORM” - Contract no.POSDRU/159/1.5/S/138963, project co-funded from European Social Fund through Sectorial Operational Program Human Resources 2007-2013.